

185 éve született gróf Andrássy Manó

KOVÁCS ÁGNES

A gyakran vasgrófként emlegetett *Andrássy Manót*, *Andrássy Károly* fiát, a család betléri ágának tagját *Jókai Mór* valódi magyar nagyúrként, szabadelvű, eszes emberként jellemezte, aki vagyonát saját tehetségével és szorgalmával megkészserezte. *Jókai* ugyanis a *Rákóczi-korban* játszódó egyik regénye megírásához anyagot gyűjtve 1882-ben *Gömörbe* látogatott, s az *Andrássy-család* történetéből kívánt meríteni. A betléri kastély akkori gazdája, *Andrássy Emánuel*, akit már saját korában közszeretet és általános megbecsülés övezett, és akit családiában csak *Manó* néven emlegettek, éppen a látogatást megelőző évben fogott hozzá a *Rozsnyó* melletti ősi fészek legutolsó komolyabb átépítéséhez. *Jókai* tehát személyesen is találkozott a „vasgróffal”, sok segítséget kapott tőle, s későbbi regényeinek egyes alakjai visszatükrözik a gróf megnyerő alakját.

Aktív politizálás

Andrássy Manó gróf 1821-ben született *Oláhpatakon* (ma *Vlachovo*, *Rozsnyó* és *Dobsina* között *Szlovákiában*), ahol gyermekkorát és ifjúságának nagy részét töltötte. Egyetemi tanulmányai végeztével tudásvágya külföldre vezette, s beutazta *Olasz*-, *Német*- és *Franciaországot*, *Angliát*, nagyoobrészt apja társaságában. Később *Spanyolországot* és *Portugáliát* kereste fel, ahonnan átrándult *Marokkóba* is, s megismerkedett a nagymogullal. Ő is, akárcsak *Gyula* öccse, a kiegyezés utáni első magyar miniszterelnök, ifjú korában *Gömör* megye tiszteletbeli jegyzője volt, és itt tanult bele az alkotmányos életbe.

Közéleti tevékenységét 26 évesen, 1847-ben kezdte *Zemplén megyében*, ahol főispán volt, majd az 1847–48-iki országgyűlésre *Torna vármegye* követévé választották, s még ugyanebben az évben *Torna* megye főispánjává nevezték ki. Részt vett az 1848-49-es szabadságharcban, küzdött a pákozdi csatatéren, majd amikor a dolgok az ő véleménye szerint letértek a törvényes útról, visszalépett, hogy hazája biztos vesztét ne lássa. Emigrált, és bejárta *Keletet*, meglátogatta *Indiát, Kínát, Indonéziát* és *Ceylont*. A gróf a kiegyezés utáni időszakban *Gömör-Kishont* megye ispánja, majd főispánja volt.

Amikor visszavonult a politikai élettől, legszívesebben oláhpataki, majd később az általa idegen kézből visszaszerzett, s alapjaitól újraépített betléri kastélyában töltötte ideje nagy részét, melynek gyönyörű parkját kiterjesztette, saját felügyelete alatt fásította, haltenyésztővel és halastavakkal, múzeummal és más épületekkel látta el. Itt és szádvári uradalma erdőségeiben rendezett vadászatain részt vettek a vidék főúri előkelőségei és számos jeles külföldi vendég.

Visszavonultságából 1881-ben lépett ki a politikai küzdőtérre, amikor *Rozsnyón* országgyűlési képviselővé választották, mely tisztségét haláláig viselte. Rozsnyói hívei még azon állítólagos kijelentését sem vették tőle zokon, mely szerint ha a lovát állítaná ki képviselőjelöltnek a város piacára, ott azt is megválasztanák. Nagy befolyását gyakran érvényesítette a vidék érdekében. Meggyőződését több ízben mind a szabadelvű, mind az ellenzéki lapokban többször kifejtette. A király, *I. Ferenc József* 1887-ben belső titkos tanácsosi méltóságra emelte. A hetvenéves, ereje teljében levő életvidám ember 1891-ben külföldre indult, hogy családtagjait meglátogassa. Egy fertőzés következtében hirtelen halt meg április 23-án. 14 hónappal élte túl nagynevű öccsét, *Gyula grófot*.

A vasmágnás

Élete második felében szinte minden figyelmét és energiáját a megye nagy hagyományokkal rendelkező vasiparának fejlesztésé-

re fordította. Apjától, *III. Andrássy Károly* gróftól megörökölte az oláhpataki *Károly-kohót* és a tehetséget. Rövid időn belül felépítette az alsósajói *Etelka-vasolvasztót* (ma mindkettő technikatörténeti műemlék), megvásárolta és kiépítette a betléri, a berzetei, a gombaszögi és a vígtelkei vasgyárakat. Neki köszönheti létét a salgótarjáni vasmű- és a borsodi (rudabányai) bányatársulat. Fő részvényese volt több magyarországi iparvállalatnak, közvetlenül halála előtt ő hozta létre a szerencsi cukorgyárat.

A 19. században *Gömörben* már csak két nagy vasmű működött: *Ágost Szász-Coburg-Gothai herceg* üzeme mellett az *Andrássy* család gyára, a többi arisztokrata vállalkozás nem bírta a tőkés versenyt. Ez a két főúri vasmű az *Állami Vasművek* és a két óriás részvénytársaság, a *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű* és a francia tulajdonban levő *Osztrák-Magyar Államvasúttársaság* krassó-szörényi vasművei mögött az ország 4. és 5. legnagyobb vas-előállítója volt, s a teljes nyersvas-termelésének egyharmadát állította elő. *Andrássy* kohóinak teljesítménye 10 év alatt megduplázódott, elérte a 20 ezer tonnát, a magyar nyersvas-termelés 14 százalékát. A rengeteg faszenet, amelyet a kohók elfogyasztottak, jelentős részben az *Andrássy-uradalom* 85 ezer holdnyi erdeje biztosította. De minden fejlesztésnek és bővítésnek csak akkor volt értelme, ha az uradalom termékeit el tudják juttatni a piacra. Ehhez pedig vasútra volt szükség. Ezért *Andrássy Manó* a kiegyezést követően harcba szállt a gömöri iparvidék vasútjaiért. Az *Alföldnek* már van elég vasútja – hangoztatta, most már „*a felvidéki birtokos vasgyárosoknak hóna alá kell nyúlni*”, mert a *Felvidék* vasipara jó közlekedés mellett 300.000 tonnára képes évi termelését fokozni. Küzdelmét siker koronázta, s 1870-ben megszületett a törvény a gömöri iparvasutak állami segítezővel történő megépítéséről. Ezek a vasutak az évtized közepére el is készültek, s az *Andrássy-vasművek* valamennyi telepe vasúti összeköttetéshez jutott. Legnagyobb érdemei közé sorolható az a fáradhatatlan tevékenysége, amit mint elnök, az apja által kezdeményezett *Tiszaszabályozás* körül fejtett ki, s hogy ez a nagyszabású vállalkozás végképp meg nem bukott, leginkább neki köszönhető.

Gróf Andrassy Manó 1861-ben.

A szenvedélyes műgyűjtő

A vasipar fejlesztése területén maradandót alkotó gróftól nem álltak távol a művészetek sem, hiszen ő maga is festő, karikatúra-rajzoló és műgyűjtő volt. Képtára, műkincsei és éremgyűjteménye a ritkaságok egész halmazától tündökölt. *Mátyás király* nyerge, *Bebek György* sisakja, *Szapolyai János*, *Miksa császár* és a *Bebek*ek ágyúí, eredeti tárogatók... Budapesti, betléri és parnói kastélya tele volt mindenféle ritkaságokkal és kincsekkel.

A legjelentősebb festők alkotásai mellett, melyek között a magyar realista tájképfestészet remekművei dominálnak, figyelemre méltó itáliai és németalföldi munkák is láthatók az egyes termek falain. A festményeken kívül a gazdag fegyver-, porcelán- és üveggyűjteményben is számos különlegesség van. Pazar ötvös-munkák, textíliák, egzotikus kuriózumok és régészeti ritkaságok képviselik e szerteágazó gyűjtőmunka évtizedeit. A kastély, mely az utolsó korszakában már inkább vadászkastélyként működött, az *Andrássy*knak a világ csaknem minden táján elejtett trófeáival van tele.

De *Manó gróf* nem csak gyűjtötte a művészeti alkotásokat, hanem ő maga is tehetséges rajzoló volt. Munkáival 1841-ben szerepelt a *Pesti Műegylet* tárlatán. Pártolta a művészetet, száz arannyal lépett be a műegyletbe, melynek ügyvezetésében később mint elnök tevélegesen is részt vett. Az utazásai során papírra vetett keleti tárgyú ábrákkal, valamint vadász- és sportjelenetekkel illusztrált albumot adott ki. Az *Utazás Kelet-Indiákon* című munkája, különösen az általa készített nagyszerű rajzok révén, külföldön is figyelmet keltett. Európai útja során szerzett tapasztalatait a *Honderűben* írta le 1853-ban. Kiadott munkáiért a *Magyar Tudományos Akadémia* 1858-ban levelező, 1860-ban pedig rendes tagjává fogadta. Székfoglalójában nyomós indítványokat tett az akadémia régiségtani osztályának újjászervezésére. Leírta saját régiséggyűjteményét, és rajzokkal is bemutatta éremkollekciójának a nyilvánosság által nem ismert részét, magyar történelmi gyűűit. E gyűjteményről már évekkel korábban mesés dolgokat írtak. Akadémiai székfoglaló értekezése az *Archaeologiai Közleményekben* jelenet

meg. 92 éremképeket bemutató rajza a *Magyar Nemzeti Múzeumban* található. A műgyűjtő *Andrássy Manó gróf* vásárolta meg 1885-ben *Paczka Ferenc* Attila halála című óriási méretű festményét, amely jelenleg a krasznahorkaváraljai *Andrássy-galériában* látható. A rendkívül népszerű gróf életének csaknem minden nevezetesebb eseményéről tudósított a helyi sajtó.

Felhasznált irodalom

- BASICS Beatrix: *Betlér és Krasznahorka*. Budapest, 2005. (Rubicon-könyvek.)
- DR. CSUCSOMI: *A csíkszentkirályi és krasznahorkai Gróf Andrássy nemzetség története*. Méry Ratio, Somorja, 2005.
- TÖKÖLY Gábor: *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja, 1999. Méry Ratio.

Andrássy Manó oláhpataki szülőháza.